

Economie kop Noord-Holland voorbij dieptepunt

Noord-Holland ontkomt niet aan de effecten van de economische crisis. Toch valt de krimp in kop van Noord-Holland dit jaar met 3,3% lager uit dan in de rest van Nederland (4,2%). Stabiele sectoren als de overheid, landbouw en de zorg dempen de neergang. Dit zorgt ervoor dat de recessie wordt afgetopt, maar leidt er ook toe dat het herstel en het groeipotentieel achterblijven. Al met al dient economische verlichting zich ook in de regio aan. De Nederlandse export leidt het economisch herstel, waarmee groei (indirect) ook in de regio terugkeert.

1. De mondiale economie staat zwaar onder druk. Wat zijn de vooruitzichten voor Nederland?

De Nederlandse economie heeft het zwaar te verduren. In het eerste half jaar van 2009 kromp de economie met 5% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Over heel 2009 krimpt de Nederlandse economie met 4,2%. De stemming van consumenten en producenten verbetert en vanaf het derde kwartaal klimt de economie uit het dal onder leiding van de aantrekkende export. De investeringen, huizenprijzen en arbeidsmarkt ontwikkelen zich volgend jaar nog negatief. De economische groei komt in 2010 voor geheel Nederland naar verwachting uit op 0,7%.

Tabel 1 Nederlandse economie in cijfers

	2008	2009	2010
Economische groei (BBP)	2,0%	-4,2%	0,7%
Particuliere consumptie	1,3%	-2,7%	-0,3%
Overheidsconsumptie	2,0%	2,6%	2,1%
Bedrijfsinvesteringen	4,7%	-14,8%	-6,6%
Uitvoer	2,7%	-10,7%	2,1%
Werkloosheid*	3,9%	5,0%	7,9%

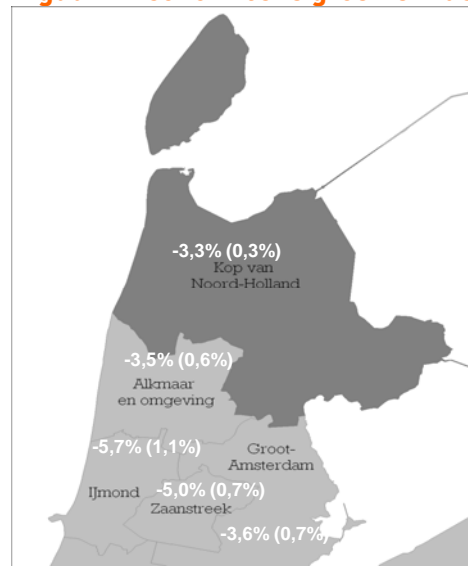
Bron: ING Economisch Bureau *percentage van beroepsbevolking

2. Veel bedrijven in de regio hebben met vraaguitval te kampen. Slaat de recessie in Noord-Holland harder toe dan in de rest van het land?

Dit is niet het geval, de economie van Noord-Holland krimpt juist minder hard dan gemiddeld. In 2007 en 2008 groeide de

economie vergelijkbaar, maar bij hevige schokken blijkt Noord-Holland en vooral de Noordkop per saldo stabiel. In heel Noord-Holland valt de krimp in 2009 met -3,8% lager uit dan in de rest van Nederland. Voor de Noordkop geldt dit met -3,3% in versterkte mate. Regionaal zijn er in de provincie door de uiteenlopende samenstelling van de economie, grote verschillen. Zo zijn de pieken en dalen in de IJmond en de Zaanstreek veel sterker dan in de regio Alkmaar en de Noordkop. In deze regio's zijn de stabiele zorg en onderwijs (Alkmaar) en overheid (Den Helder) immers sterk vertegenwoordigd, terwijl de cyclische industrie in de IJmond en de Zaanstreek met een aandeel van 32%, respectievelijk 22% domineert. Daar staat tegenover dat sterk geïndustrialiseerde regio's ook weer snelst aanhaken bij een groeiende export. Ondanks dat de krimp in de bouw nog niet voorbij is en ook de belangrijke sierteeltsector het nog moeilijk heeft, is het dieptepunt ook in de kop van Noord-Holland achter de rug. We gaan er vanuit dat de economie volgend jaar weer een lichte groei zal laten zien (figuur 1).

Figuur 1 Economische groeiverwachting in 09-(10)



Bron: ING Economisch Bureau

3. Staat Noord-Holland er structureel slecht voor?

Nee, dat valt mee. Hoewel de crisis de Noord-Hollandse economie weliswaar op zijn grondvesten heeft doen trillen, staat zij er structureel redelijk goed voor. Voor een belangrijk deel is dit wel te danken aan het regionale 'uitstralingseffect' van groeimotor Amsterdam. Veel werknemers uit Noord-Holland-Noord vinden hier immers hun baan en veel bedrijven hun opdrachtgevers. Hoewel het bijvoorbeeld in de industrie en transport nog enkele jaren zal duren voor het oude niveau weer bereikt wordt, is de vraaguitval niet van structurele aard. Wel is een zwak punt dat Noord-Holland-Noord gevoelig is voor overheidsbezuinigingen, die na 2010 onvermijdelijk zullen volgen. Toch zijn er met het uitbouwen van de ambities in de offshore- en energiesector (zoals windmolenpark/gasopslag), de landbouw (Agriport A7) maar ook in het toerisme aan zowel Noordzee- als IJsselmeerzijde nieuwe kansen. Daarnaast dragen infrastructurele projecten als de tweede Coentunnel ('toegangspoort naar Amsterdam') en de verbetering van de Westring van Alkmaar bij aan economische structuurversterking van de regio. Al met al zal het economisch groeipad wel minder robuust zijn dan voor de crisis. De afgelopen 10 jaar groeide de economie van Noord-Holland en de Noordkop met gemiddeld 2,6% jaarlijks flink. De komende jaren zal dit in lijn met de rest van Nederland lager liggen. Naast dat investeringen voorlopig nog op een laag pitje blijven, is de oplopende werkloosheid daar debet aan. Bemoedigend is dat de recessie eind dit jaar ook in Noord-Holland achter de rug zal zijn.

Tabel 2 Ramingen volumegroei per sector

	2008	2009	2010
Landbouw	2,1%	-2,1%	1,0%
Industrie	-0,7%	-9,7%	2,9%
Bouw	5,9%	-6,1%	-7,1%
Groothandel	1,7%	-6,0%	1,0%
Detailhandel	0,3%	-4,4%	-2,3%
Horeca	-3,1%	-7,0%	-1,0%
Transport & opslag	1,0%	-9,5%	2,7%
Zakelijke dienstverlening	3,4%	-4,3%	0,6%
Overheid	2,2%	0,5%	0,6%
Zorg	3,3%	3,5%	3,0%
Totaal Nederland	2,0%	-4,2%	0,7%

Bron: ING Economisch Bureau

4. Industrie en transport worden dus het zwaarst getroffen, maar zijn er dit jaar ook sectoren die blijven groeien?

De gezondheidszorg toont zich het meest crisisbestendig. Als enige laat deze sector in 2009 nog een stevige groei zien (tabel 2). Zorginstellingen voorzien in een basisbehoefte waar consumenten en overheid niet of nauwelijks op bezuinigen. De toegenomen financiële onzekerheid leidt tot spaarzame consumenten en bedrijven. Dit zet de verkopen in de

overige sectoren onder druk. Volgend jaar zal dit afgeremd door de lichte koopkrachtverslechtering niet veel verbeteren. Ondanks zuiniger consumenten realiseren supermarkten dit jaar als enige segment binnen de detailhandel een groei in de omzet. Net als delen van de landbouw profiteren zij van de primaire behoefte waarin zij voorzien. Van alle krimpende sectoren vertoont de detailhandel samen met de landbouw in 2009 daardoor de kleinste min. Zakelijke dienstverleners laten een divers beeld zien. Uitzend- en reclamebureaus hebben het meeste last van de vraaguitval, doordat bedrijven massaal afscheid nemen van tijdelijk personeel en stevig in reclame-uitgaven snoeien. Incassobureaus hebben daarentegen baat bij de verslechterde betalingsmoraal. Ook zijn er juridische dienstverleners die profiteren.

5. Is de bodem van het dal voor de regio in zicht?

Hoewel de behoudende consument nog druk uitoefent, is de verwachting dat Noord-Holland kan volgen in het herstel. De ommekeer doet zich het eerst gestand in regio's waar industriële bedrijven een belangrijk aandeel hebben. Met handels- en transportbedrijven kent Noord-Holland ook andere bedrijvigheid die in een vroeg stadium weer opbloeit. Per saldo zal de regio daarmee volgend jaar nauwelijks onder doen voor andere regio's. Behalve de bouw laten alle sectoren in 2010 de sterkste krimp achter zich. In de Noordkop zorgt deze sector met een sterke vertegenwoordiging nog voor tegenwerking. De veelal lange looptijd van bouwprojecten heeft een vertragend effect, waardoor dit de enige sector is die in 2010 sterker krimpt dan in 2009. De hard getroffen sectoren industrie, transport en groothandel richten zich geleidelijk op en ontwikkelen zich in 2010 voorspoediger. Voor 2010 voorzien wij een per saldo lichte groei van 0,7% die in lijn ligt met de rest van Nederland. De Noordkop blijft hier met 0,3% bij achter.

6. Vorig jaar was er nog sprake van sectorbrede personeelstekorten. Betekent dit dat het verlies aan banen beperkt blijft?

Nee, de gevolgen van de recessie voor de arbeidsmarkt zijn niet gering. Hoewel de somberste prognoses zijn bijgesteld, lezen we dagelijks berichten over faillissementen en gedwongen ontslagen. Door vertragende factoren, zoals de deeltijd WW, zal het landelijke banenverlies in 2010 groter zijn dan dit jaar. Over beide jaren tezamen gaan landelijk 350.000 tot 400.000 banen verloren, waarvan afgezien van Groot-Amsterdam 26.000 Noord-Holland. Alleen overheid en de zorg laten voor beide jaren nog een toename zien. De Noordkop en de regio Alkmaar worden door het grote aantal banen bij overheids-, onderwijs en zorginstellingen relatief gespaard. Toch blijkt de arbeidsmarkt ook hier kwetsbaar bij (grote) faillissementen. Al met al steekt het Noord-Hollandse banenverlies met circa 4,4% landelijk gezien niet ongunstig af. Toch heeft de Noord-Hollandse arbeidsmarkt ook minpunten. Zo zorgt de pendel naar Amsterdam voor veel files. Ook komen er nog te veel scholieren met een te lage of verkeer-

de MBO-kwalificatie op de markt en is de schooluitval relatief groot. Ten slotte zal de vergrijzing in Noord-Holland Noord hard toeslaan, waardoor de beroepsbevolking de komende jaren blijft dalen. Dit maakt verhoging van de achterblijvende participatiegraad belangrijk.

Tabel 3 Ramingen werkgelegenheid per sector

Bedrijfstak	Aantal banen*	Ontwikkeling banen	
	2008	2009	2010
Landbouw	280	-0,8%	-0,7%
Industrie	950	-3,6%	-7,5%
Bouw	510	-1,2%	-5,8%
Groothandel	530	-3,0%	-1,7%
Detailhandel	810	-1,0%	-2,5%
Horeca	355	-2,5%	-5,5%
Transport & opslag	390	-3,8%	-1,0%
Zakelijke dienstverlening	2.100	-4,5%	-2,0%
Overheid	970	0,1%	0,0%
Zorg	1.300	1,1%	0,9%

Bron: ING Economisch Bureau * Banen van werkzame personen (* 1000)

7. Overheden hebben actie ondernomen om de gevolgen van de crisis voor de regio te verzachten. Zet dit voldoende zoden aan de dijk?

Om de crisis het hoofd te bieden hebben verschillende overheden besloten om juist nu extra te investeren. De Provincie Noord-Holland onderkent de ernst van de situatie. Zij heeft een speciaal recessieteam opgericht en trekt in 2009 ondanks beperkte financiële speelruimte € 50 mln. aan investeringen naar voren. Zo investeert zij in herstructurering van bedrijventerreinen, waterprojecten en worden monumenten en cultureel erfgoed opgeknapt. In tegenstelling tot andere provincies maakt de provincie echter geen extra budget vrij en is daarmee aan de zuinige kant. Op regionaal niveau ligt de korte termijn focus vooral op ondersteuning van de huizen- en vooral de arbeidsmarkt. Zo heeft de gemeenteraad van Hoorn een stimuleringsplan voor de woningbouw aangenomen en zetten ook Alkmaar en Den Helder woningbouw en stadsvernieuwing door. Daarnaast wordt door de verschillende platforms arbeid en onderwijs actief ingezet op van werk naar werk trajecten, extra stageplekken, verlenging van schoolcarrières en promotie van het ondernemersschap. Hoewel de financiële omvang beperkt is, verzachten deze acties de pijn wel.

8. Waar zouden ondernemers in deze tijden van crisis extra aandacht aan moeten besteden?

Van belang is om het hoofd koel te houden en te reageren op de korte termijn ontwikkelingen, maar tegelijkertijd voorbereidingen te treffen om te kunnen profiteren van marktkansen die zich na de crisis aandienen. De volgende onderwerpen vergen daarbij extra aandacht.

Cash is King

Als het economisch minder gaat, heeft dat direct gevolg voor het betalingsgedrag van debiteuren. Dit kan nadelig zijn voor de liquiditeitspositie van uw bedrijf. Tijd dus om uw werkkapitaal actief te gaan beheren. Denk daarbij aan snellere facturering, scherpere incassoprocedures en inschakeling van gespecialiseerde partijen. Verder kunt u met debiteurenbevoorschotting liquiditeit vrijspelen.

Regeren is vooruitzien

Juist nu is het zeer belangrijk om te weten wat de gevolgen van verslechterende marktomstandigheden zijn voor uw bedrijf. Door toekomstscenario's uit te werken kunt u beter inschatten wat verschillende ontwikkelingen voor uw bedrijf betekenen. Wat kunt u doen als die ene goede klant vertrekt? Hoe verlicht u dit jaar de effecten en hoe werkt dit in 2010 uit? Maak ook een 'worst-case-scenario' en inventariseer tijdig de te nemen maatregelen bij de verschillende uitkomsten.

Metten is weten

Rentabiliteit gaat uiteindelijk boven omzet, wees hiervan bewust en kijk vooruit. Vaak zijn de kosten en opbrengsten per product of dienst wel bekend, maar ontbreekt de overview. Als u beschikt over goede managementinformatie, kunt u een verdiepingsslag maken en inzichtelijk krijgen hoe u kunt bijsturen. De investering die daarvoor nodig is, betaalt zich zonder twijfel terug. Relevante vragen zijn bijvoorbeeld: hoeveel verdien ik op een bepaalde relatie? Wat is de concentratiegraad van de klantenportefeuille? Wat is de verhouding tussen omzet en kosten en tussen vaste en variabele kosten?

Ken uw klant

Elke ondernemer zal zeggen dat hij zijn opdrachtgevers goed kent. Maar is dat ook echt zo? Bedrijfsketens worden complexer en contacten vinden vaak uitsluitend nog digitaal of telefonisch plaats. Is uw contactpersoon representatief voor het gehele klantenbestand en hoe komt u achter veranderende behoeftes van uw klant? Het is waardevol om uw kennis op dit punt te vergroten en op die manier mee te denken. Want reken maar: nu het economisch tegenzit, zullen ook opdrachtgevers hun wensen aanpassen.

Niets kalmeert zozeer als een genomen besluit

Ondernemen draait om keuzes maken. Soms ook harde keuzes. Het belangrijkste is de keuze voor het aanbrengen van focus. Succesvolle ondernemers concentreren zich op datgene waar ze goed in zijn of willen worden. Neem daarom afscheid van verliesgevend activiteiten en klanten. Kijk kritisch naar uw prijzen en schakel waar nodig extern advies in. Anderen kunnen u helpen om met een frisse blik naar uw organisatie te kijken. Dit kan een organisatieadviseur zijn, uw accountant of uw bank. Door vroegtijdig in gesprek te gaan, kunnen ze proactief meedenken. Hier komen vaak goede oplossingen uit voort.

Meer weten? Kijk op ING.nl/zakelijk Of bel met

Rico Luman,
Regio-econoom Noord-
Holland
020 56 39 893

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichhouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 11 november.

